

Mr Evert Straat

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1961

Mr Evert Straat (1898-1972) was advocaat en in de jaren dertig hoofdredacteur van het geïllustreerde weekblad Het Leven. In de Tweede Wereldoorlog verbleef hij vier jaar als gijzelaar in Duitse kampen. Nadien studeerde hij Klassieke talen en van 1946 tot 1964 liet hij als schaakmedewerker van De Volkskrant zien dat het mogelijk was om zo over schaken te schrijven dat ook mensen die weinig of niets van het spel wisten ervan konden genieten. In 1956 bundelde hij zijn stukken in twee deeltjes Praatschaak, met bijvoorbeeld in deel I een beschrijving van de verschrikkingen van Buchenwald waarin tegelijk de lof van het schaakspel en het spel in het algemeen werd gezongen. In de meest barre omstandigheden had het schaken hem de kracht gegeven om te overleven. In de jaren vijftig was hij ook alwetend jurylid in het populaire radioprogramma 'Mastklimmen' (waaraan het Nederlands de 'hamvraag' dankt). Als getalenteerd letterkundige vertaalde hij Aeschylus, Euripides en Sophocles en enkele toneelstukken van Shakespeare. Tot zijn verrassing vroeg uitgeverij Bosch en Keuning hem in 1966 de vier Evangelien te vertalen. Ondanks zijn theologische scepsis vond hij dit een interessante opdracht en in 1968 verscheen De Goede Boodschap volgens Markus, Matthijs, Lukas en Jan, waarin hij de Griekse brontekst niet als theoloog, maar als filoloog benaderde. Dit gaf deining in protestants Nederland, want met zijn vertaling zette hij zich vooral af tegen de Statenvertaling, die hem ongeloofwaardig, moeilijk en te vaak onbegrijpelijk voorkwam. Zelf wilde hij de schrijvers aan het woord laten zoals ze oorspronkelijk hadden geklonken, in heldere, eenvoudige omgangstaal, met woorden en uitdrukkingen die 2000 jaar geleden door eenvoudige mensen werden begrepen. VertaalVerhaal dankt Evert-Jan Straat voor de toestemming dit dankwoord hier te mogen publiceren.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1961

Excellenties, Dames en Heren,

Voor de toekenning van de Nijhoff-prijs en de rapporten waarop die toekenning berust ben ik uitermate dankbaar. Er is op deze plaats al vele malen over vertalen gesproken; ik zal er enkele woorden aan toevoegen.

Kort geleden heeft een Nederlands dichter en schrijver in aforismes en opstellen een soort campagne gevoerd, die in de kern een lange parafrase was van de stelling dat een vertaler een verrader is, het oude ‘traduttore traditore’, dat vertalen van literaire kunstwerken welke die naam verdienen tot de volstrekte onmogelijkheden behoort. Daartegenover las ik de vorige week in een bespreking van een nieuwe Engelse Bijbelvertaling door een Nederlands theoloog dat vertalen een kunst, en misschien de hoogste kunst is.

Geen van deze twee uitersten zijn voor mij waar: ‘Ni cette indignité, ni cet excès d’honneur.’ In de dagen dat Martinus Nijhoff in Amsterdam woonde, – al dertig jaar geleden – heb ik vele malen met hem over vertalen gepraat. Wij waren het dikwijls oneens, bijvoorbeeld over de vraag of en in hoeverre een groot dichter bij het vertalen zijn eigen persoonlijkheid die van de oorspronkelijke auteur mag laten overheersen. Maar over één ding bestond tussen ons geen verschil van mening: vertalen, ook in een zogenaamd polyglot land als het onze, is een noodzaak. Dat geldt wel het meest voor het toneel, dat met opvoeringen in het oorspronkelijke Grieks of Latijn, in Elizabethaans Engels of in het Russisch al gauw lege zalen zou trekken. Het geldt ook voor vele andere gebieden; het aantal Nederlanders dat Plato en Plotinus werkelijk zonder vertaling kan lezen, vermindert snel, en ook zij, die het kunnen, zullen een moderne vertaling naast de tekst uitermate op prijs stellen. Over de Bijbel hoef ik wel niet te spreken. En de lyriek van Europese en andere volken? Nijhoff heeft mij eens toevertrouwd, dat hij de kunst van La Fontaine, van Novalis en Hölderlin, van vele Engelse dichters pas ten volle heeft begrepen, toen hij verzen van hen incidenteel of doelbewust vertaalde.

Vertalen is een noodzaak en wordt dat steeds meer: u hoeft slechts te denken aan de vele, vroeger slechts sporadisch bekende talen met hun literaturen, die sinds de oorlog en ook al voordien dagelijks in kranten, weekbladen en tijdschriften onze aandacht opeisen. Uit het Spaans, het Italiaans, het Portugees en Nieuw-Grieks wordt voortdurend vertaald, veel meer dan vroeger; er verschijnen bundels Chinese, Japanse, Arabische, Perzische en zelfs Poly- en Melanesische lyriek: wie kan volhouden dat dit alles waardeloos is omdat het onvermijdelijk slechts een beperkte graad van getrouwheid kan bereiken? Bij dit soort idiomen wordt ook het ideaal van tweetalige edities – tekst en vertaling naast elkaar – een fictie: de leek, die toch Li Tai Po en Tu-fu en Omar Khayyam als grote dichters ervaart, heeft niets aan Chinese ideogrammen en oud-Perzische schriftuur.

U zult mij in dit milieu niet euvel duiden, dat ik nog in een ander verband een

beroep op Nijhoff doe. In die verre jaren waarvan ik sprak heeft hij gepleit voor een voortdurende vernieuwing van reeds bestaande, als de beste bekende vertalingen, en met vernieuwing bedoelde hij niet bijvijlen of zoiets. Zijn overtuiging was, dat per generatie, althans per halve eeuw de vertaling, tenzij die uitzonderlijke, autonome eigenschap had, verouderde: het origineel was gefixeerd, maar de taal waarin het werd overgebracht veranderde. Die stelling is, geloof ik, onweerlegbaar: zij heeft gelding gekregen zelfs op het gebied, waar het door de traditie geheiligde de grootste kracht heeft: de Bijbelvertalingen – en zij geldt naar mijn mening onbeperkt op het terrein van het drama, de roman, het epos, het essay, en ook de persoonlijkste lyriek.

De vertaler blijft daarom een onmisbare Janus-figuur tussen twee idiomen, expressiemiddelen, culturen en soms wereldbeschouwingen. Is hij daarom een kunstenaar? Er zijn kunstenaars, die schitterend vertalen – er zijn er hier ettelijke met de Nijhoffprijs bekroond. Er zijn vertalers, die, behept met een min of meer grote gevoeligheid, geleerd gezegd een grote receptiviteit voor taalkunstwerken, als echte genieters van hun origineel tot resultaten komen waarvan ze zelf, met een bewust gemis aan eigen scheppingskracht, verbaasd staan. Ik geloof, dat Nijhoff grimlachend zou instemmen als hij hoorde, hoe ik mij hier tot die laatste groep reken. Maar ik doe dat toch ook met een trots, die Martinus Nijhoff mij zou gunnen.